

Na osnovu člana 54 stav 6 Zakona o veterinarstvu ("Službeni list CG", br. 30/12 i 48/15),
Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja donijelo je

Pravilnik o mjerama za sprječavanje pojave, otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje transmisivnih spongiformnih encefalopatija*

*Pravilnik je objavljen u "Službenom listu CG", br. 54/2015 od
25.9.2015. godine, a stupio je na snagu 3.10.2015.*

---

* U ovaj pravilnik prenesene su odredbe čl. 1 do 15, Prilog I, III do V, VII i X Regulative (EZ) br. 999/2001 Evropskog parlamenta i Savjeta od 22. maja 2001. o utvrđivanju pravila za sprječavanje, kontrolu i iskorjenjivanje određenih transmisivnih spongiformnih encefalopatija/REGULATION (EC) No 999/2001 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 22 May 2001 laying down rules for the prevention, control and eradication of certain transmissible spongiform encephalopathies.

Predmet

Član 1

Ovim pravilnikom propisuju se mjere za sprječavanje pojave, otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje transmisivnih spongiformnih encefalopatija (u daljem tekstu: TSE).

Primjena

Član 2

(1) Ovaj pravilnik primjenjuje se na životinje i proizvode životinjskog porijekla koji se stavljaju na tržište.

(2) Ovaj pravilnik ne primjenjuje se na:

- kozmetičke, medicinske proizvode, medicinska sredstva i sirovine od kojih su dobijeni, kao i njihove međuproizvode;
- proizvode životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni za ishranu ljudi, ishranu životinja i đubriva ili za njihove sirovine ili međuproizvode;
- proizvode životinjskog porijekla namijenjene za izložbe, obrazovanje, naučno- istraživačke svrhe, istraživanja i analize, pod uslovom da se ti proizvodi na kraju ne koriste u ishrani ljudi ili životinja, osim životinja koje se drže za potrebe istraživačkih projekata;
- životinje koje se koriste u ispitivanjima ili se drže za tu namjenu.

Razdvajanje živih životinja i proizvoda životinjskog porijekla

Član 3

Radi izbjegavanja ili sprječavanja unakrsne kontaminacije ili međusobne zamjene, životinje ili proizvodi životinjskog porijekla iz člana 2 ovog pravilnika treba da se drže odvojeno, osim ako su te životinje uzgajane ili proizvodi životinjskog porijekla proizvedeni u skladu sa ovim pravilnikom.

Značenje izraza

Član 4

Izrazi upotrijebljeni u ovom pravilniku imaju sljedeće značenje:

1) **razni oblici transmisivne spongiformne encefalopatije** su svi oblici transmisivne spongiformne encefalopatije, osim onih koje se javljaju kod ljudi (u daljem tekstu: TSE);

2) **stavljanje na tržište** je prodaja živih životinja ili proizvoda životinjskog porijekla ili drugi oblik ponude odnosno isporuke pošiljke uz naknadu ili bez naknade trećim licima, kao i skladištenje prije isporuke, radi snabdjevanja trećeg lica;

3) **sirovine** su proizvodi životinjskog porijekla od kojih se ili pomoću kojih se proizvode proizvodi iz člana 2 ovog pravilnika;

4) **specifični rizični materijal** su tkiva koje predstavljaju rizik po zdravlje životinja i ljudi, osim proizvoda koji sadrže ili su dobijeni od tih tkiva (u daljem tekstu: SRM);

5) **životinja za koju se sumnja da je zaražena uzročnikom TSE** je živa, zaklana ili uginula životinja, koja pokazuje ili je pokazivala neurološke poremećaje ili poremećaje u ponašanju ili progresivno pogoršanje opšteg stanja koje je povezano sa oštećenjem centralnog nervnog sistema, i kod kojih se na osnovu kliničkog ispitivanja, reakcije na liječenje, post mortem ispitivanja ili ante mortem ili post mortem laboratorijske analize isključuju diferencijalnu dijagnozu;

6) **goveda sumnjiva na bovinu spongiformnu encefalopatiju** (u daljem tekstu: BSE) su goveda kod kojih je pozitivan rezultat ispitivanja na osnovu brzog testa specifičnog za BSE;

7) **gazdinstvo** je mjesto na kojem se uzgajaju, drže, koriste ili izlažu životinje;

8) **uzorkovanje** je uzimanje reprezentativnih uzoraka od životinja ili iz njihovog okruženja ili od proizvoda životinjskog porijekla, radi postavljanja dijagnoze, utvrđivanja srodstva, kontrole zdravlja ili praćenja odsustva uzročnika ili određenih materijala u proizvodima životinjskog porijekla;

9) **đubrivo** je svaka supstanca koja sadrži proizvode životinjskog porijekla, a koje se dodaje zemljištu radi poboljšanja rasta vegetacije, uključujući i ostatke digestije od proizvodnje biogasa ili kompostiranja;

10) **brzi testovi** su metode provjere (skrining metode) uzorka uzetog za dijagnostičko ispitivanje, čiji se rezultati dobijaju u okviru 24 sata;

11) **mašinski otkoščeno meso** je proizvod dobijen mehaničkim odvajanjem mesa sa kostiju nakon otkoštavanja, što dovodi do uništavanja ili promjene strukture mišićnog vlakna;

12) **pasivni nadzor** je prijava sumnje na TSE i dijagnostičko ispitivanje životinja kod kojih je kliničkim pregledom nemoguće isključiti TSE;

13) **aktivni nadzor** je dijagnostičko ispitivanje životinja koje nijesu prijavljene kao sumnjive na TSE (životinje zaklane u postupku hitnog klanja, životinje nad kojima je izvršen ante mortem pregled, uginule životinje, zdrave zaklane životinje i životinje koje su usmrćene u okviru mjera koje se primjenjuju kad postoji slučaj TSE), a radi utvrđivanja razvoja i prevalencije TSE-a;

14) **domaći (autohtoni) slučaj BSE-a** je slučaj bovine spongiformne encefalopatije za koji nije pouzdano dokazano da je posljedica zaraze koja je nastupila prije uvoza žive životinje;

15) **kohort** je grupa goveda koja uključuje životinje:

a) rođene u istom stadu kao i goveče kod kojeg je potvrđen slučaj BSE, godinu dana prije ili poslije datuma rođenja govečeta kod kojeg je potvrđen slučaj BSE i

b) koje su tokom prve godine života uzgajane i držane zajedno sa govečetom kod kojeg je potvrđen

slučaj BSE tokom prve godine njegovog života;

16) **indeksni slučaj** je prva životinja na gazdinstvu ili epidemiološkoj jedinici kod koje je potvrđeno prisustvo TSE;

17) **TSE malih preživara** je slučaj transmisivne spongiformne encefalopatije utvrđen kod ovce ili koze nakon potvrdnog testa za abnormalni PrP protein;

18) **slučaj skrepi ovaca** je potvrđeni slučaj transmisivne spongiformne encefalopatije kod ovaca ili koza u kojem je isključena dijagnoza bovine spongiformne encefalopatije u skladu sa kriterijumima o karakterizaciji soja TSE kod malih preživara referentne laboratorije Evropske unije za TSE;

19) **klasični slučaj skrepi ovaca** je potvrđeni slučaj skrepi ovaca klasifikovan kao klasični u skladu sa kriterijumima o karakterizaciji soja TSE kod malih preživara referentne laboratorije Evropske unije za TSE;

20) **atipični slučaj skrepi ovaca** je potvrđeni slučaj skrepi ovaca, koji se razlikuje od klasičnog slučaja skrepi u skladu sa kriterijumima o karakterizaciji soja TSE kod malih preživara referentne laboratorije Evropske unije za TSE;

21) **prion-proteinski genotip kod ovaca** je kombinacija dva alela koji se određuju u odnosu na aminokiseline kodirane kodonima 136, 154 i 171 gena proteina priona;

22) **slučaj BSE** je slučaj potvrđeni slučaj BSE u skladu sa ovim pravilnikom;

23) **klasični slučaj BSE** je slučaj BSE klasifikovan kao klasični u skladu sa kriterijumima utvrđenim u metodi referentne laboratorije Evropske unije za klasifikaciju izolata TSE goveda;

24) **atipični slučaj BSE** je slučaj BSE koji se ne može klasifikovati kao klasični slučaj BSE u skladu sa kriterijumima utvrđenim u metodi referentne laboratorije Evropske unije za klasifikaciju izolata TSE goveda;

25) **ovce i koze starije od 18 mjeseci** su ovce i koze:

a) čija starost se utvrđuje iz registara i dokumenta o kretanju u skladu sa propisima kojima je uređena identifikacija ovaca i koza; ili

b) kojima su iz desni izrasla više od dva stalna sjekutića;

26) **posebno hitno klanje** je klanje životinje kojoj je usljed fiziološkog ili funkcionalnog problema ugrožen život, koje može biti i izvan odobrenog objekta za klanje ako je nemoguće transportovati životinju ili ako bi životinja usled transporta nepotrebno patila.

Mjere za rano otkrivanje TSE

Član 5

(1) U cilju ranog otkrivanja, dijagnostike sprječavanja pojave TSE vrši se praćenje na osnovu pasivnog i aktivnog nadzora (u daljem tekstu: monitoring).

(2) Monitoring se sprovodi na govedima, ovcama i kozama, a po potrebi i drugim vrstama životinja u skladu sa programom mjera obavezne zdravstvene zaštite životinja (u daljem tekstu: program mjera).

(3) Monitoring obuhvata aktivnu kontrolu i zasniva se na dijagnostičkom ispitivanju uzorkovanog dijela mozga (u daljem tekstu: dijagnostičko ispitivanje) u skladu sa ovim pravilnikom.

Monitoring goveda

Član 6

Monitoring goveda zasniva se na dijagnostičkom ispitivanju autohtonih goveda, goveda iz uvoza i potomstva goveda čije su majke iz uvoza, koja su zaklana za ishranu ljudi i goveda koja nisu namijenjena za ishranu ljudi.

Dijagnostičko ispitivanje goveda zaklanih za ishranu ljudi

Član 7

(1) Goveda starija od 24 mjeseca zaklana za ishranu ljudi dijagnostički se ispituju na BSE ako su:

a) podvrgnuta posebnom hitnom klanju; ili

b) predmet ante mortem pregleda u vezi nesreća ili ozbiljnih fizioloških i funkcionalnih problema ili znakova koji ukazuju da je ugrožena dobrobit životinje ili znakova koji ukazuju na negativan uticaj na zdravlje ljudi ili životinja, a naročito zoonoza ili bolesti za koje su propisane posebne mjere kontrole.

(2) Zdrava goveda starija od 30 mjeseci koja se kolju za ishranu ljudi testiraju se na BSE, u skladu sa programom mjera.

Dijagnostičko ispitivanje goveda koja nijesu zaklana za ishranu ljudi

Član 8

(1) Na BSE se testiraju sva goveda starija od 24 mjeseca koja su uginula ili usmrćena, koja nijesu bila:

a) usmrćena u okviru suzbijanja epizootije,

b) zaklana za ishranu ljudi.

(2) Izuzetno od stava 1 ovog člana u udaljenim područjima sa niskom gustom životinja, gdje se ne vrši prikupljanje uginulih goveda, testiranje se ne vrši na svim govedima, s tim što odstupanje ne može obuhvatiti više od 10% populacije goveda u Crnoj Gori.

(3) O odstupanju iz stava 2 ovog člana obavještava se Evropska komisija sa obrazloženjem razloga odstupanja.

(4) Testiranju mogu da podliježu i druga goveda, osim goveda iz člana 7 i stava 1 ovog člana, kada potiču iz država u kojima je bilo domaćih slučajeva BSE-a, ako su konzumirale potencijalno kontaminiranu hranu za životinje ili su rođene ili potiču od majki donora zaraženih sa BSE.

Mjere koje se sprovode tokom dijagnostičkog ispitivanja goveda

Član 9

(1) Prilikom dijagnostičkog ispitivanja goveda na BSE koja su zaklana za ishranu ljudi, trup goveda od kojeg je uzet uzorak za ispitivanje na BSE označava se zdravstvenom oznakom na trupu te životinje, po dobijanju negativnog rezultata brzog testa iz Priloga 1 koji je sastavni dio ovog pravilnika.

(2) Ostali dijelovi tijela životinja iz stava 1 ovog člana, uključujući kožu, zadržavaju se pod nadzorom do dobijanja negativnog rezultata brzog testa, osim ako se ne unište na propisani način kao nus proizvodi kategorije 1.

(3) Trup i ostali dijelovi tijela životinje za koje je rezultat brzog testa pozitivan ili se ne može izvesti zaključak, kao i najmanje jedan trup neposredno prije i dva trupa neposredno poslije trupa te životinje na istoj liniji klanja uništavaju se na propisani način kao nus proizvodi kategorije 1, osim materijala koji se za dijagnostičke postupke čuva u laboratorijama, u skladu sa ovim pravilnikom.

(4) Izuzetno od stava 3 ovog člana, ako je u klanici uspostavljen sistem kojim se sprječava kontaminacija između trupova na istoj liniji klanja, trup neposredno prije, odnosno dva trupa neposredno poslije trupa životinje za koje je rezultat brzog testa pozitivan ili se ne može izvesti zaključak, ne uništavaju se.

Monitoring ovaca i koza

Član 10

(1) Monitoring ovaca i koza zasniva se na dijagnostičkom ispitivanju:

1) autohtonih životinja i životinja iz uvoza koje:

a) su zaklane za ishranu ljudi, a broj ovaca i koza na kojima se vrši ispitivanje određuje programom mjera,

b) nijesu namenjene za ishranu ljudi, a uginule su ili su usmrćene, osim životinja koje su uginule ili su usmrćene u okviru mjera za suzbijanje i iskorenjivanje zaraznih bolesti i životinja iz podtačke a) ove tačke;

2) ovaca i koza u stadima u kojima je dijagnostikovana TSE;

3) koje se sprovodi radi genotipizacije.

(2) Metode dijagnostičkog ispitivanja iz stava 1 ovog člana date su u Prilogu 1 ovog pravilnika.

Dijagnostičko ispitivanje ovaca i koza koje nijesu zaklane za ishranu ljudi

Član 11

(1) Minimalni broj uzoraka za dijagnostičko ispitivanje ovaca i koza iz člana 10 stav 1 tačka 1 podtačka b), određuje se prema brojnosti populacije ovaca i koza.

(2) Minimalni broj uzoraka za testiranje ovaca iz stava 1 ovog člana iznosi 1500 dok populacija ovaca ne dostigne broj od 750.000 ovaca u Crnoj Gori.

(3) Minimalni broj uzoraka za dijagnostičko ispitivanje koza iz stava 1 ovog člana, u odnosu na populaciju koza iznosi:

Populacija ojarenih i pripuštenih koza	Minimalni broj uzorka uginulih koza (1)
40 000-250 000	100% do 500
< 40 000	100% do 100

(1) Minimalni broj uzorka određen je na način da je uzeta u obzir veličina populacije koza u državi i namijenjen je postizanju ostvarljivih ciljeva.

(4) Dijagnostičko ispitivanje ovaca i koza koje su zaklana za ishranu ljudi, kao i ovaca i koza koje nisu namijenjene za ishranu, vrši se na životinjama starijim od 18 mjeseci ili životinjama koje imaju više od dva stalna sjekutića koja su izbila kroz desni.

(5) Odabir uzorka određuje se prema porijeklu, starosti, vrsti, tipu proizvodnje ili drugih karakteristika u svrhu izbjegavanja prevelike zastupljenosti bilo koje grupe.

(6) Uzorkovanje radi testiranja treba da bude reprezentativno za svako epizootiološko područje i sezonu i ako je moguće, da bi se izbjeglo višestruko uzorkovanje u istom stadu.

(7) Monitoring po mogućnosti obuhvata dijagnostičko ispitivanje ovaca i koza sa svih registrovanih gazdinstava sa više od 100 životinja, kao i gazdinstava u kojima nikada nije potvrđen slučaj TSE-a.

(8) Izuzetno od stava 7 ovog člana, dijagnostičko ispitivanje ovaca i koza može da se vrši sa registrovanih gazdinstava koja imaju manje od 100 životinja, radi dobijanja reprezentativnog uzorka.

(9) U udaljenim područjima sa niskom gustom životinja, gdje se ne vrši prikupljanje uginulih ovaca i koza, testiranje iz stava 4 ovog člana se ne vrši na ovcama i kozama, s tim što odstupanje ne može obuhvatiti više od 10% populacije ovaca i koza u Crnoj Gori.

(10) O odstupanju iz stava 2 ovog člana obavještava se Evropska komisija sa obrazloženjem razloga odstupanja.

Gazdinstva na kojima se primjenjuju mjere kontrole i iskorjenjivanja TSE

Član 12

(1) Dijagnostičko ispitivanje stada u kome je potvrđen slučaj TSE vrši se uzorkovanjem životinja koje su uginule u tom stadu ili su usmrćene u okviru mjera za suzbijanje i iskorenjivanje zarazne bolesti TSE, a koje su starije od 18 mjeseci ili imaju više od dva stalna sjekutića koji su izbili kroz desni.

(2) Uzorkovanje za dijagnostičko ispitivanje iz stava 1 ovog člana vrši se na osnovu slučajnog uzorka, u skladu sa tabelom:

Broj životinja starijih od 18 mjeseci ili koje imaju više od dva stalna sjekutića koja su izbila kroz desni, koje su usmrćene i neškodljivo uništene	Minimalni broj uzorak
70 ili manje	sve odgovarajuće životinje
80	68
90	73
100	78
120	86
140	92
160	97
180	101
200	105
250	112
300	117
350	121
400	124
450	127
500 ili više	150

Monitoring drugih životinja

Član 13

Dijagnostičko ispitivanje osim ovaca i koza zaklanih za ishranu ljudi i ovaca i koza iz čl. 11 i 12 ovog pravilnika, može da se vrši i kod drugih životinja, se, a naročito životinja:

- koje se koriste za proizvodnju mlijeka;
- koje potiču iz država sa domaćim slučajevima TSE-a;
- koje su konzumirale potencijalno kontaminiranu hranu za životinje;
- rođenih ili porijeklom od ženki zaraženih TSE-om; i
- drugih vrsta životinja.

Mjere koje se sprovode tokom dijagnostičkog ispitivanja ovaca i koza

Član 14

(1) Prilikom dijagnostičkog ispitivanja ovaca i koza na BSE koja su zaklana za ishranu ljudi, ovce i koze od kojeg je uzet uzorak za ispitivanje na BSE označava se zdravstvenom oznakom na trupu te životinje, po dobijanju negativnog rezultata brzog testa iz Priloga 1 ovog pravilnika.

(2) Izuzetno od stava 1 ovog člana, trup ovce ili koze od kojih je uzet uzorak za dijagnostičko ispitivanje na TSE može se označiti zdravstvenom oznakom prije dobijanja rezultata brzog testa, ako je u klanici uspostavljen sistem, koji garantuje da ni jedan dio ispitanih životinja neće napustiti klanicu dok se ne dobije negativni rezultat brzog testa.

(3) Ostali dijelovi tijela životinja iz stava 1 ovog člana, uključujući kožu, zadržavaju se pod nadzorom do dobijanja negativnog rezultata brzog testa, osim ako se ne unište na propisani način kao nus proizvodi kategorije 1.

(4) Trup i ostali dijelovi tijela životinje, uključujući kožu, za koje je rezultat brzog testa pozitivan ili se ne može izvesti zaključak, uništavaju se na propisani način kao nus proizvodi kategorije 1, osim materijala koji se za dijagnostičke postupke čuva u laboratorijama, u skladu sa ovim pravilnikom.

Genotipizacija

Član 15

(1) Za svaki pozitivan slučaj TSE ovaca određuje se prion-proteinski genotip za kodone 136, 154 i 171.

(2) Pozitivni slučajevi TSE kod ovaca sa genotipima koji kodiraju alanin na oba alela na kodonu 136, arginin na oba alela na kodonu 154 i arginin na oba alela na kodonu 171, prijavljuju se Evropskoj komisiji.

(3) U slučaju pojave TSE koji je atipičan slučaj skrepi ovaca, određuje se prion-proteinski genotip za kodon 141.

(4) Pored genotipizacije iz stava 1 ovog člana, određuje se prion-proteinski genotip za kodone 136, 141, 154 i 171 na minimalnom uzorku ovaca, reprezentativnom za cijelu populaciju ovaca, a broj uzoraka ne može biti manji od 100.

(5) Uzimanje uzoraka iz stava 4 ovog člana vrši se sa životinja zaklanih za ishranu ljudi, životinja uginulih na gazdinstvu ili od živih životinja.

Izvještaji i evidencije

Član 16

Laboratorijski podaci o TSE čuvaju se najmanje sedam godina, kao i laboratorijski dnevници, parafinski blokovi i fotografije obojenih preparata moždanog tkiva (Western blot testova).

Uzgojni programi

Član 17

U cilju spriječavanja pojave, suzbijanja i iskorjenjivanja TSE, mogu se sprovoditi uzgojni programi za selekciju ovaca otpornih na TSE iz vlastite populacije, radi prepoznavanja statusa otpornosti stada ovaca na TSE.

Ishrana životinja

Član 18

(1) Za ishranu životinja za proizvodnju koje su preživari (u daljem tekstu: preživari) ne treba da se koriste:

- 1) proteini životinjskog porijekla;
- 2) dikalcijum fosfat i trikalcijum fosfat životinjskog porijekla i hraniva koja sadrže te proizvode.

(2) Za ishranu životinja za proizvodnju koji nijesu preživari (u daljem tekstu: nepreživari), osim krznašica, ne treba da se koriste:

- 1) prerađeni proteini životinjskog porijekla;
- 2) kolagen i želatin porijeklom od preživara;
- 3) proizvodi od krvi;
- 4) hidrolizovani proteini životinjskog porijekla;
- 5) dikalcijum fosfat i trikalcijum fosfat životinjskog porijekla;
- 6) hrana za životinje koja sadrži proizvode iz tač. 1 do 5 ovog stava.

(3) Izuzetno od stava 1 tačke 1 ovog člana može se odobriti, ishrana mladih preživara proteinima porijeklom od riba na osnovu naučne procjene o potrebama u ishrani mladih preživara.

Odstupanja

Član 19

Određba člana 22 ovog pravilnika, ne primjenjuje se na ishranu:

- 1) preživara:
  - a) mlijekom, proizvodima od mlijeka i kolostrumom i proizvodima od kolostruma;
  - b) jajima i proizvodima od jaja;
  - c) kolagenom i želatinom porijeklom od nepreživara,
  - d) hidrolizovanim proteinima dobijenim od dijelova tijela nepreživara, krzna i koža preživara;
  - e) krmnim smješama koja sadrži proizvode iz podtač. a) do d) ove tačke;
- 2) nepreživara sljedećim hranivima i krmnim smješama:
  - a) hidrolizovanim proteinima dobijenim od dijelova nepreživara ili od krzna i kože preživara;
  - b) ribljim brašnom i krmnim smješama koje sadrže riblje brašno, koji su proizvedeni u skladu sa čl. 20 do 23 ovog pravilnika;
  - c) dikalcijum fosfat i trikalcijum fosfat životinjskog porijekla i krmne smješe koja sadrže te proizvode, koji su proizvedeni u skladu sa čl. 20 do 22 i članom 24 ovog pravilnika;
  - d) proizvodima od krvi dobijenim od nepreživara i krmnim smjesama koje sadrže te proizvode, koji su proizvedeni u skladu sa čl. 20 do 22 i čl. 25 do 27 ovog pravilnika,
- 3) životinja akvakulture prerađenim proteinima životinjskog porijekla, osim ribljim brašnom, dobijenim od nepreživara i krmnim smjesama koje sadrže takve prerađene proteine životinjskog porijekla, koji su proizvedeni u skladu sa čl. 20 do 22, 28 i 29 ovog pravilnika;
- 4) neodbijenih preživara zamjenom za mlijeko koja sadrži riblje brašno i koja je proizvedena u skladu sa čl. 20 do 22 i članom 30 ovog pravilnika;
- 5) životinja za proizvodnju hranivima biljnog porijekla i krmnim smješama koja sadrže ta hraniva kontaminirana neznatnom količinom dijelova kostiju od nedozvoljenih životinjskog vrsta.

Prevoz hraniva i krmnih smješa za ishranu nepreživara

Član 20

(1) Proizvodi za ishranu nepreživara treba da se prevoze u vozilima i kontejnerima koji se ne koriste za prevoz hrane za životinje za preživare:

1) prerađeni proteini životinjskog porijekla u rasutom stanju, uključujući riblje brašno, dobijeni od nepreživara;

2) dikalcijum fosfat i trikalcijum fosfat životinjskog porijekla u rasutom stanju;

3) proizvodi od krvi u rasutom stanju dobijeni od nepreživača; i

4) krmne smješe u rasutom stanju koje sadrže hraniva iz tač. 1 do 3 ovog stava.

(2) Izuzetno od stava 1 ovog člana, vozila i kontejneri koji su prethodno korišćeni za prevoz proizvoda iz stava 1 ovog člana, mogu se kasnije koristiti za prevoz hrane za životinje namijenjene preživarima ako su prethodno očišćeni kako bi se izbjegla unakrsna kontaminacija.

(3) Evidencije o vrsti prevezenih proizvoda iz st. 1 i 4 ovog člana i izvršenom čišćenju i dezinfekciji čuvaju se najmanje dvije godine.

(4) Prerađeni proteini životinjskog porijekla u rasutom stanju dobijeni od nepreživara i krmne smješe u rasutom stanju koje sadrže te prerađene proteine životinjskog porijekla, prevoze se u vozilima i kontejnerima koji se ne koriste za prevoz hrane za životinje namijenjene ishrani nepreživara, osim životinje akvakulture.

(5) Izuzetno od stava 1 ovog člana, vozila i kontejneri koji su prethodno korišćeni za prevoz proizvoda iz stava 1 ovog člana, mogu se kasnije koristiti za prevoz hrane za životinje namijenjene ishrani nepreživara, osim životinja akvakulture, ako su prethodno očišćeni kako bi se izbjegla unakrsna kontaminacija.

Proizvodnja krmnih smjesa za ishranu nepreživara

Član 21

(1) Krmne smješe za ishranu nepreživara koje sadrže sljedeća hraniva proizvode se u odobrenim objektima u kojima se ne proizvode krmne smješe za preživare:

1) riblje brašno;

2) dikalcijum fosfat i trikalcijum fosfat životinjskog porijekla;

3) proizvode od krvi dobijene od nepreživara.

(2) Proizvodnja krmnih smješa za preživare u objektima u kojima se proizvode i krmne smješe za nepreživare koje sadrže proizvode iz stava 1 ovog člana, može da se vrši, nakon neposrednog pregleda, pod uslovom da:

1) se krmne smješe za preživare proizvode i drže tokom skladištenja, prevoza i pakovanja u objektima koji su fizički odvojeni od onih objekata u kojima se proizvode i drže krmne smješe za nepreživara;

2) se evidencije o kupovini i upotrebi proizvoda iz stava 1 ovog člana i prodaji krmnih smješa koje sadrže te proizvode čuvaju najmanje pet godina;

3) subjekat u poslovanju hranom za životinje u objektu iz stava 2 ovog člana vrši redovno uzorkovanje i analizu krmnih smješa namijenjenih preživarima radi provjere odsustva nedozvoljenih sastojaka životinjskog porijekla.

(3) Izuzetno od stava 1 ovog člana, hrana za životinje od krmnih smješa koje sadrže hraniva iz stava 1 ovog člana, ako se proizvodnja vrši za potrebe sopstvenog gazdinstva, može da se proizvodi u objektu ako;

- a) je objekat za proizvodnju hrane za životinje registrovan;
- b) se na gazdinstvu drže samo nepreživari;
- c) se proizvode smješe za ishranu životinja koje se koriste samo na tom gazdinstvu;
- d) krmna smješa koja sadrži riblje brašno se koristi u proizvodnji hrane za životinje, sadrži manje od 50% sirovih proteina;
- e) krmna smješa koja sadrži dikalcijum i trikalcijum fosfat životinjskog porijekla sadrži manje od 10% ukupnog fosfora;
- f) krmna smješa koja sadrži proizvode od krvi dobijene od nepreživara i koristi se u proizvodnji hrane za životinje, sadrži manje od 50% ukupnih belančevina.

Korišćenje i skladištenje hrane za nepreživare na gazdinstvu

Član 22

(1) Hrana za životinje ne treba da se koristi i skladišti na gazdinstvu na kojem se ne uzgajaju životinjske vrste za čiju ishranu ta hrana nije namjenjena, i to:

- 1) prerađeni proteini životinjskog porijekla, uključujući riblje brašno, koji su dobijeni od nepreživara;
- 2) dikalcijum fosfat i trikalcijum fosfat životinjskog porijekla;
- 3) proizvodi od krvi dobijeni od nepreživara;
- 4) krmne smješe koje sadrže hraniva iz tač. 1 do 3 ovog stava.

(2) Izuzetno od stava 1 ovog člana, krmne smješe iz stava 1 tačka 4 ovog člana mogu se koristiti i skladištiti na gazdinstvu na kojem se uzgajaju životinjske vrste za čiju ishranu te krmne smješe nijesu namjenjene, pod uslovom da se na gazdinstvu sprovode mjere kojima se spriječava ishrana životinjskih vrsta tim krmnim smješama.

Korišćenje ribljeg brašna i krmnih smješa koje sadrže riblje brašno namjenjeno za ishranu nepreživara

Član 23

U ishrani nepreživara, osim krznašica, može da se koristi riblje brašno i krmne smješe koje sadrže riblje brašno pod uslovom da:

- 1) su proizvedene u objektima za preradu u kojima se isključivo proizvode proizvodi od vodenih životinja, osim morskih sisara;
- 2) je na pakovanju i dokumentu koji prati pošiljku ribljeg brašna i krmnih smješa koje sadrže riblje brašno jasno označeno: "Sadrži riblje brašno - ne koristi se za ishranu preživara".

Korišćenje dikalcijum fosfata i trikalcijum fosfata životinjskog porijekla i krmnih smješa koje ih sadrže, za ishranu nepreživara

Član 24

Na pakovanju i dokumentu koji prati pošiljku dikalcijum fosfata i trikalcijum fosfata životinjskog porijekla i krmnih smješa koje ih sadrže za ishranu nepreživara, osim krznašica, treba da je jasno označeno: "Sadrži dikalcijum fosfat/trikalcijum fosfat životinjskog porijekla - ne koristi se za ishranu preživara".

Proizvodnja i korišćenje proizvoda od krvi dobijenih od nepreživara i krmnih smješa koje sadrže proizvode od krvi za ishranu nepreživara

Član 25

(1) Proizvodnja i korišćenje proizvoda od krvi dobijene od nepreživara i krmnih smješa koje sadrže proizvode od krvi za ishranu nepreživara, osim krznašica, može da se vrši ako krv potiče iz odobrenih objekata za klanje u kojima se ne kolju preživari.

(2) Izuzetno od stava 1 ovog člana, krv za proizvodnju proizvoda od krvi ili krmnih smješa koje sadrže proizvode od krvi namjenjenih ishrani nepreživara, može da potiče iz objekata za klanje u kojima se kolju preživari, ako:

1) je klanje nepreživara fizički odvojeno od klanja preživara;

2) su objekti za sakupljanje, skladištenje, prevoz i pakovanje krvi porijeklom od nepreživara fizički odvojeni od objekata za sakupljanje, skladištenje, prevoz i pakovanje krvi preživara;

3) se krv porijeklom od nepreživara redovno uzorkuje i analizira na prisustvo proteina preživara, kao dio postupaka zasnovanih na HACCP principima.

(3) Krv iz stava 1 ovog člana trba da se prevozi direktno u objekat za preradu u kontejnerima u kojima se isključivo prevozi krv nepreživara.

(4) Ako je kontejner prethodno korišćen za prevoz krvi preživara, treba da bude očišćen prije prevoza krvi nepreživara.

Posebni uslovi za proizvodnju proizvoda od krvi dobijenih od nepreživara i krmnih smješa koje sadrže proizvode od krvi

Član 26

Proizvodi od krvi i krmne smjese koje sadrže proizvode od krvi iz člana 25 stav 1 ovog pravilnika proizvode se u objektu koji isključivo prerađuje krv nepreživara.

(1) Izuzetno od stava 1 ovog člana, proizvodi od krvi i krmne smjese koje sadrže proizvode od krvi mogu da se proizvode u objektu koji prerađuje i krv preživara, ako se:

1) prerada krvi nepreživara obavlja u zatvorenom sistemu koji je fizički odvojen od sistema za preradu krvi preživara;

2) skladištenje, prevoz i pakovanje sirovina u rasutom stanju i gotovih proizvoda u rasutom stanju koji su porijeklom od preživara vrši fizički odvojeno od skladištenja, prevoza i pakovanja sirovina u rasutom stanju i gotovih proizvoda u rasutom stanju koji su porijeklom od nepreživara;

3) proizvodi od krvi i krmne smješe koje sadrže proizvode od krvi porijeklom od nepreživara se redovno uzorkuju i analiziraju na prisustvo proteina preživara, kao dio postupaka zasnovanih na HACCP principima.

Označavanje

Član 27

Na pakovanju i dokumentu koji prati pošiljku hrane za životinje koja sadrži proizvode od krvi ili krmne smješe koje sadrže proizvode od krvi namjenjenih ishrani nepreživara, osim krznašica, treba da je jasno označeno: "Sadrži proizvode od krvi - ne koristi se za ishranu preživara".

Uslovi za proizvodnju i korišćenje prerađenih proteina životinjskog porijekla dobijenih od nepreživara i krmnih smješa za ishranu životinja akvakulture

Član 28

(1) Proizvodnja i korišćenje prerađenih proteina životinjskog porijekla, osim ribljeg brašna, dobijenih od nepreživara i krmnih smješa koje sadrže prerađene proteine životinjskog porijekla za ishranu životinja akvakulture, može da se vrši ako nus proizvodi životinjskog porijekla namijenjeni za proizvodnju prerađenih proteina životinjskog porijekla potiču iz odobrenih objekata za klanje u kojima se ne kolju preživari ili iz objekata za rasijecanje u kojima se ne vrši otkošćavanje ili rasijecanje mesa preživara.

(2) Klanje preživara može da se vrši u objektu za klanje preživara koji proizvodi nus proizvode životinjskog porijekla od nepreživara namijenjenih za proizvodnju proteina iz stava 1 ovog člana, ako je obezbijeđen sistem kojim se sprječava unakrsna kontaminacija nus proizvoda od preživara i nepreživara na način da:

1) je klanje nepreživara fizički odvojeno od klanja preživara;

2) su objekti za sakupljanje, skladištenje, prevoz i pakovanje nus proizvoda životinjskog porijekla dobijenih od nepreživara fizički odvojeni od objekata za sakupljanje, skladištenje, prevoz i pakovanje nus proizvoda životinjskog porijekla dobijenih od preživara;

3) se nus proizvodi životinjskog porijekla dobijeni od nepreživara redovno uzorkuju i analiziraju na prisustvo proteina preživara, kao dio postupaka zasnovanih na HACCP principima.

(3) Nus proizvodi životinjskog porijekla dobijeni od nepreživara namijenjeni za proizvodnju prerađenih proteina životinjskog porijekla treba da se prevoze u objekat za preradu u vozilima i kontejnerima koji nijesu korišćeni za prevoz nus proizvoda životinjskog porijekla dobijenih od preživara.

(4) Izuzetno od stava 3 ovog člana, vozila i kontejneri koji su prethodno korišćeni za prevoz nus proizvoda životinjskog porijekla dobijenih od preživara, mogu se kasnije koristiti za prevoz nus proizvoda životinjskog porijekla namijenjenih za proizvodnju prerađenih proteina životinjskog porijekla, pod uslovom da su prethodno očišćeni kako bi se izbjegla unakrsna kontaminacija i da se evidencije o vrsti prevezenih proizvoda i izvršenom čišćenju i dezinfekciji čuvaju najmanje dvije godine.

Proizvodnja prerađenih proteina životinjskog porijekla dobijenih od nepreživara i krmnih smješa za ishranu životinja akvakulture

Član 29

(1) Prerađeni proteini životinjskog porijekla, osim ribljeg brašna, dobijeni od nepreživara i krmne smješe koje sadrže prerađene proteine životinjskog porijekla za ishranu životinja akvakulture proizvode se u objektu koji isključivo prerađuje nus proizvode životinjskog porijekla od nepreživara koji potiču iz objekata iz člana 28 stav 1 ovog pravilnika.

(2) Proizvodnja prerađenih proteina iz stava 1 ovog člana može da se vrši u objektu za preradu nus proizvoda životinjskog porijekla od preživara, ako je obezbijeđen sistem kojim se sprječava unakrsna kontaminacija prerađenih proteina od preživara i prerađenih proteina nepreživara na način da:

1) je proizvodnja prerađenih proteina od preživara fizički odvojeno od proizvodnje prerađenih proteina nepreživara iz stava 1 ovog člana;

2) su objekti za sakupljanje, skladištenje, prevoz i pakovanje prerađenih proteina od preživara fizički odvojeni od objekata za sakupljanje, skladištenje, prevoz i pakovanje prerađenih proteina iz stava 1 ovog člana;

3) se prerađeni proteini iz stava 1 ovog člana redovno, uzorkuju i analiziraju kako bi se provjerila odsutnost međusobne kontaminacije prerađenim proteinima od preživara, kao dio postupaka zasnovanih na HACCP principima.

(3) Krmne smješe koje sadrže prerađene proteine iz stava 1 ovog člana proizvode se objektu koji je odobren i u kom se proizvodi isključivo hrana za ishranu životinja akvakulture.

(4) Izuzetno od stava 1 ovog člana, proizvodnja krmnih smješa iz stava 1 ovog člana može da se vrši u objektu za proizvodnju i krmnih smješa namijenjenih ishrani drugih životinja za proizvodnju, osim krznašica, ako se:

1) krmne smješe namijenjene preživarima proizvode i drže, tokom skladištenja, prevoza i pakovanja u

objektima koji su fizički odvojeni od objekata u kojima se proizvode i drže krmne smjese za nepreživare;

2) krmne smješe namijenjene životinjama akvakulture moraju se proizvode i drže, tokom skladištenja, prevoza i pakovanja u objektima koji su fizički odvojeni od objekata u kojima se proizvode i drže krmne smješe za druge nepreživare;

3) evidencije o kupovini i upotrebi prerađenih proteina iz stava 1 ovog člana i prodaji krmnih smješa koje sadrže te proteine čuvaju najmanje pet godina;

4) krmne smješe namjenjene ishrani životinja za proizvodnju, osim životinja akvakulture, redovno uzorkuju i analiziraju kako bi se provjerila odsutnost nedozvoljenih sastojaka životinjskog porijekla, kao dio postupaka zasnovanih na HACCP principima.

(4) Izuzetno od stava 1 ovog člana, hrana za životinje od krmnih smješa koje sadrže prerađene proteine životinjskog porijekla iz stava 1 ovog člana, ako se proizvodnja vrši za potrebe sopstvenog gazdinstva, može da se proizvodi u objektu ako:

1) je objekat za proizvodnju krmnih smješa registrovan;

2) se na gazdinstvu drže samo životinje akvakulture;

3) se proizvodi hrana za ishranu životinja akvakulture koja se koristi samo na tom gazdinstvu;

4) se krmna smješa koja sadrži prerađene proteine životinjskog porijekla iz stava 1 ovog člana i koristi u proizvodnji hrane za životinje akvakulture, sadrži manje od 50% ukupnih proteina.

(5) Na pakovanju i dokumentu koji prati pošiljku hrane za životinje koja sadrži prerađene proteine životinjskog porijekla iz stava 1 ovog člana, treba da je jasno označeno: "Sadrži prerađene proteine životinjskog porijekla dobijene od nepreživara - ne koristi se za proizvodnju hrane za životinje iz uzgoja, osim za životinje akvakulture i krznašice".

(6) Na pakovanju i dokumentu koji prati pošiljku krmne smješe za životinje akvakulture koja sadrži prerađene proteine životinjskog porijekla iz stava 1 ovog člana, treba da je označeno: "Sadrži prerađene proteine životinjskog porijekla dobijene od nepreživara - ne koristi se za proizvodnju hrane za životinje iz uzgoja, osim za životinje akvakulture i krznašice".

Uslovi za proizvodnju, stavljanje na tržište i korišćenje zamjene za mlijeko koje sadrže riblje brašno za ishranu neodlučenih preživara

Član 30

(1) U ishrani neodlučenih preživara može da se koristi zamjena za mlijeko koja sadrži riblje brašno i ako je:

1) riblje brašno koje se koristi proizvedeno u objektima za preradu u kojima se isključivo proizvode proizvodi od vodenih životinja, osim morskih sisara, u skladu sa ovim pravilnikom;

2) zamjena za mlijeko koja sadrži riblje brašno proizvedena i distribuirana u suvom stanju, a poslije otapanja u određenoj količini tečnosti koristi se za ishranu preživara prije odlučnja kao dodatak ili zamjena za postkolostralno mlijeko;

3) zamjena za mlijeko koja sadrži riblje brašno proizvedena u odobrenom objektu koji ne proizvodi hranu za preživare.

(2) Izuzetno od stava 1 tačka 3 ovog člana, u objektu u kojem se proizvodi hrana za preživare može da se proizvodi i zamjena za mlijeko koja sadrži riblje brašno za ishranu neodlučenih preživara, ako:

1) se prilikom skladištenja, prevoza i pakovanja, hrana za životinje koja je namijenjena za ishranu preživara i koja je u rasutom stanju ili pakovanju drži u drugim objektima koji su fizički odvojeni od onih koji se koriste za riblje brašno i zamjenu za mlijeko koja sadrži riblje brašno koje je u rasutom stanju;

2) se hrane za životinje koja je namijenjena za ishranu preživara proizvodi u objektima koji su fizički odvojeni od objekata za proizvodnju zamjena za mlijeko koje sadrže riblje brašno;

3) se evidencija sa podacima o nabavci i korišćenju ribljeg brašna i prodaji zamjene za mlijeko koja sadrži riblje brašno, čuva najmanje pet godina;

4) se hrana za životinje koja je namijenjena za ishranu preživara redovno ispituje na prisustvo proteina životinjskog porijekla, redovno uzorkuje i analizira kako bi se provjerila odsutnost proteina životinjskog porijekla, kao dio postupaka zasnovanih na HACCP principima.

(3) Na pakovanju i dokumentu koji prati pošiljku zamjene za mlijeko koja sadrži riblje brašno i namijenjena je neodlučenim preživarima, treba da je jasno označeno: "Sadrži riblje brašno - nije za ishranu preživara osim neodlučnih preživara".

(4) Zamjena za mlijeko u rasutom stanju koja sadrži riblje brašno prevozi se u kontejneru u kojem se ne prevozi druga hrana za preživare, osim ako se poslije prevoza zamjene za mlijeko koja sadrži riblje brašno taj kontejner očisti u skladu sa odobrenom procedurom, kako bi se spriječila unakrsna kontaminacija.

(5) Evidencije o prevezenim mliječnim zamenicama i izvršenom čišćenju i dezinfekciji iz stava 4 ovog člana čuvaju se najmanje dvije godine od dana prevoza i izvršenog čišćenja i dezinfekcije.

(6) Gazdinstvo na kome se drže preživari i na kojem se koristi zamjena za mlijeko koja sadrži riblje brašno treba da bude registrovano, a zamjena za mlijeko koja sadrži riblje brašno može se koristiti samo za ishranu neodlučenih preživara.

Prevoz hraniva i krmnih smjesa koje sadrže proizvode dobijene od preživara

Član 31

(1) Hraniva i krmne smješe u rasutom stanju koje sadrže proizvode dobijene od preživara mogu se prevoziti u vozilima i kontejnerima koji se ne koriste za prevoz hraniva za životinje za proizvodnju, osim krznašica, osim:

1) mlijeka, proizvoda na bazi mlijeka, proizvoda dobijenih od mlijeka, kolostruma i proizvoda od kolostruma;

2) dikalcijum fosfata i trikalcijum fosfata životinjskog porijekla;

3) hidrolizovanih proteina dobijenih od krzna i kože preživara.

(2) Vozila i kontejneri koji su prethodno korišćeni za prevoz proizvoda iz stava 1 ovog člana, mogu se koristiti za prevoz hrane za životinje za ishranu životinja za proizvodnju, pod uslovom da su prethodno očišćeni kako bi se izbjegla unakrsna kontaminacija, a evidencije o vrsti prevezenih proizvoda i izvršenom čišćenju čuvaju se najmanje dvije godine.

Proizvodnja krmnih smješa koje sadrže proizvode dobijene od preživara

Član 32

Krmne smjese koje sadrže proizvode dobijene se od preživara treba da se proizvode u objektima koji proizvode hranu za životinje za ishranu životinja za proizvodnju, izuzev krznašica, osim:

1) mlijeka, proizvoda na bazi mlijeka, proizvoda dobijenih od mlijeka, kolostruma i proizvoda od kolostruma;

2) dikalcijum i trikalcijum fosfat životinjskog porijekla;

3) hidrolizovane proteine dobijene od krzna i kože preživara.

Korišćenje i skladištenje krmnih smješa za ishranu životinja za proizvodnju, koje sadrže proizvode dobijene od preživara

Član 33

Hraniva i krmne smješe namjenjene ishrani životinje za proizvodnju, osim krznašica, koje sadrže proizvode dobijene od preživara ne treba da se koriste i skladište na gazdinstvima, osim ako sadrže hraniva iz člana 32 tač. 1 do 3 ovog pravilnika.

Specifični rizični materijal

Član 34

Specifični rizični materijal (u daljem tekstu: SRM) su sljedeća tkiva i to:

1) kod goveda:

a) starijih od 12 mjeseci: lobanja, osim kosti donje vilice, uključujući mozak, oči i kičmenu moždinu sa ovojnicom;

b) starijih od 30 mjeseci: kičmeni stub, osim pršljenova repa, transverzalnih i spinalnih izdanaka vratnih, grudnih i lumbalnih pršljenova, medijalnog grebena i krila krsne kosti, uključujući dorzalne korjenove ganglija;

c) krajnici, poslednja četiri metra tankog crijeva, slijepo crijevo i mezenterijum, bez obzira na starost goveda;

2) od ovaca i koza:

a) starijih od 12 mjeseci, odnosno kod kojih su izbili stalni sjekutići: lobanja uključujući mozak i oči, krajnici i kičmena moždina sa ovojnicom,

b) slezina i ileum, bez obzira na starost ovaca i koza.

Odstranjivanje SRM

Član 35

(1) SRM se odstranjuje:

1) u klanicama ili na drugim mjestima na kojima se obavlja klanje, gdje je primjereno;

2) u objektima za rasjecanje, u slučaju kičmenog stuba goveda;

3) prema mogućnostima u među objektima za nus proizvode životinjskog porijekla, centrima za sakupljanje i kod korisnika nus proizvoda životinjskog porijekla.

(2) Izuzetno od stava 1 ovog člana:

1) odstranjivanje kičmene moždine ovaca i koza može da se vrši u objektima za rasjecanje koji su odobreni za tu namjenu;

2) odstranjivanje kičmenog stuba od trupa ili dela trupa goveda može da se vrši u objektima za prodaju na malo, koji su posebno odobreni za tu namjenu i koji su pod stalnim nadzorom

(3) Neposredno po odstranjivanju, SRM se označava bojom i uništava se u skladu sa propisom kojim se uređuju nus proizvodi životinjskog porijekla.

(4) Odredba st. 1 do 3 ovog stava i člana 34 ovog pravilnika ne primenjuju se na goveda, ovce i koze koje se koriste za ishranu ugroženih i zaštićenih vrsta nekrofagnih ptica.

Mehanički otkošćeno meso

Član 36

Za proizvodnju mehanički otkošćenog mesa (u daljem tekstu: MOM) ne treba da se koriste kosti ili komadi sa kostima goveda, ovaca i koza.

Razaranje (laceracija) tkiva centralnog nervnog sistema

Član 37

Razaranje (laceracija) tkiva centralnog nervnog sistema šipkom (duguljastim štapićastim instrumentom) koji se uvodi u lobanjsku šupljinu nakon omamljivanja, ne primjenjuje se na goveda, ovce i koze čije je meso namijenjeno ishrani ljudi ili životinja.

Odvajanja i sakupljanje jezika govečeta

Član 38

Jezici goveda koji su namenjeni za ishranu ljudi ili za ishranu životinja, bez obzira na starost goveda, odvajaju se u klanici poprečnim rezom rostralno od jezičnog nastavka bazihoidne kosti.

Odvajanje i sakupljanje mesa sa glave goveda

Član 39

(1) Meso glave goveda starijih od 12 mjeseci odvaja se i sakuplja u klanicama, u skladu sa sistemom kontrole, radi sprječavanja moguće kontaminacije mesa glave tkivom centralnog nervnog sistema, koji uključuje najmanje sljedeće:

1) da se odvajanje i sakupljanje obavlja u za to namijenjenom prostoru, fizički odvojenom od ostalih dijelova linije klanja;

2) da se čeonni otvor od probijanja i *foramen magnum* zatvaraju nepropusnim i trajnim čepom prije skidanja sa pokretnih traka ili kuka, ako se glava prije odvajanja i sakupljanja mesa sa glave skida sa pokretne trake ili sa kuke, a ako se mozak uzorkuje radi dijagnostičkog ispitivanja na TSE, *foramen magnum* zatvara se neposredno poslije uzorkovanja;

3) da se meso glave ne odvaja i ne sakuplja sa glavom na kojima su oštećene ili izgubljene oči neposredno prije ili poslije klanja, ili koje su oštećene na drugi način koji može da uzrokuje kontaminaciju mesa glave tkivom centralnog nervnog sistema;

4) da se meso glave ne odvaja i ne sakuplja sa glavom na kojima otvori iz tačke 2) ovog stava nijesu na odgovarajući način zatvoreni;

5) postojanje posebnih radnih uputstava za sprječavanje kontaminacije mesa glave tokom odvajanja i sakupljanja, u slučaju ako je čep ispao ili su oči oštećene tokom postupaka sa glavom;

6) uspostavljen plan uzorkovanja, uz primjenu odgovarajućeg dijagnostičkog testa za utvrđivanje tkiva centralnog nervnog sistema, radi potvrde da se primjenjuju mjere za smanjivanje kontaminacije.

(2) Odredba stava 1 ovog člana ne primjenjuje se na odvajanje mesa sa glave goveda koja se vrši bez uklanjanja glave goveda sa pokretnih traka ili kuka.

(3) Odvajanje i sakupljanje mesa glave goveda iz stava 1 ovog člana može da se vrši i u objektima za rasijecanje koji su odobreni za tu namjenu, pod uslovom da:

1) se glave namenjene za prevoz u objekat za rasijecanje vješaju na kuku i tako drže tokom skladištenja i prevoza od objekta za klanje do objekta za rasijecanje;

2) se čeonni otvor od probijanja i *foramen magnum* zatvaraju nepropusnim i trajnim čepom prije skidanja sa pokretnih traka ili kuka, a ako se mozak uzorkuje radi dijagnostičkog ispitivanja na TSE, *foramen magnum* zatvara se neposredno poslije uzorkovanja;

3) se glave, koje mogu da uzrokuju kontaminaciju mesa glave tkivom centralnog nervnog sistema, isključe iz prevoza i ne otpremaju u odobreni objekat za rasijecanje, i to glave:

a) na kojima otvori iz tačke 2) ovog stava nijesu zatvoreni na odgovarajući način,

b) na kojima su neposredno prije ili poslije klanja oštećene ili izgubljene oči,

c) koje su oštećene na drugi način;

4) je u objektu za klanje i objektu za rasijecanje uspostavljen plan uzorkovanja, uz primjenu odgovarajućeg dijagnostičkog testa za utvrđivanje tkiva centralnog nervnog sistema, radi potvrde da se primjenjuju mjere za smanjivanje kontaminacije;

5) se odvajanje i sakupljanje mesa glave vrši u skladu sa sistemom kontrole za sprječavanje moguće kontaminacije mesa glave, a koji uključuje najmanje:

a) vizuelni pregled glave na znakove kontaminacije ili oštećenja i odgovarajući način zatvaranja otvora iz tačke 2) ovog stava prije početka odvajanja i sakupljanja mesa glave;

b) da se meso glave ne odvaja sa glava iz tačke 3) ovog stava, kao i sa glava za koje postoji sumnja na kontaminaciju; i

c) primjenu uputstava za sprječavanje kontaminacije mesa glave tokom prevoza i odvajanja, a posebno ako je čep ispao ili su oči oštećene tokom postupaka sa glavom.

Mjere u slučaju sumnje na pojavu TSE

Član 40

(1) Za životinju za koju se sumnja da je zaražena TSE-om službeni veterinar naređuje zabranu premještanja do dobijanja rezultata kliničkog i epizootiološkog ispitivanja.

(2) Kada ne može da se isključi mogućnost zaraze sa TSE, životinja, ako je još živa se usmrćuje, a njen mozak i druga tkiva koja odredi službeni veterinar se odstranjuju i dostavljaju ovlašćenoj laboratoriji, radi ispitivanja u skladu sa ovim pravilnikom, a ostali djelovi tijela sumnjive životinje se zadržavaju pod službenim nadzorom do dobijanja negativnog rezultata dijagnostičkog ispitivanja ili se uništavaju na propisani način.

(3) Ostalim govedima, ovcama ili kozama sa istog gazdinstva zabranjuje se premještanje do dobijanja rezultata ispitivanja.

(4) Izuzetno od stava 2 ovog člana, ako se na osnovu epizootiološkog ispitivanja utvrdi da životinja sumnjiva na TSE nije bila izložena zarazi na TSE na gazdinstvu iz stava 2, samo životinji za koju se sumnja da je zaražena određuje se zabrana premještanja.

(5) Na osnovu epizootiološkog ispitivanja, pod službenu kontrolu mogu se staviti i druga gazdinstva.

(6) Mlijeko i mliječni proizvodi ovaca i koza na gazdinstvu koje je pod službenom kontrolom i na kome su ovce i koze prisutne od datuma postavljanja sumnje na TSE do dobijanja potvrdnih rezultata ispitivanja, može da se koristi samo na tom gazdinstvu.

Mjere koje se sprovode nakon potvrđivanja TSE

Član 41

(1) Kada se službeno potvrdi TSE odmah se sprovode sljedeće mjere:

1) trup i ostali djelovi tijela životinje uništavaju se propisan način, osim materijala koji se, u skladu sa ovim pravilnikom, zadržava u skladu sa članom 16 ovog pravilnika;

2) epizootiološko ispitivanje radi utvrđivanja ugroženih životinja;

3) sve životinje i proizvodi koji predstavljaju rizik, a koji su utvrđeni epizootiološkim ispitivanjem iz tačke 2) ovog stava, usmrćuju se i uništavaju na propisan način.

(2) Pored mjera iz stava 1 ovog člana, gazdinstvo zaraženo sa TSE stavlja se pod službenu kontrolu, a promet životinja prijemčivih na TSE i proizvoda životinjskog porijekla dobijenih od tih životinja sa ili na gazdinstvo može da se vrši samo uz odobrenje službenog veterinara, pod uslovom da se obezbijedi

sledljivost i identifikacija tih životinja i proizvoda životinjskog porijekla.

(3) Ako se na osnovu epizootiološkog ispitivanja utvrdi da gazdinstvo u kome se nalazila oboljela životinja u vrijeme službenog potvrđivanja TSE nije gazdinstvo na kojem je ta životinja bila izložena zarazi TSE, oba gazdinstva ili samo gazdinstvo na kome je došlo do zaraze mogu se staviti pod službenu kontrolu.

(4) Radi sprječavanja pojave i širenja, kao i radi suzbijanja i iskorjenjivanja TSE, poslednji potomci ženskih goveda zaraženih sa TSE, odnosno ovaca ili koza sa potvrđenim BSE, a koji su rođeni tokom dvogodišnjeg perioda prije pojave prvih kliničkih simptoma bolesti, kao i tokom perioda poslije pojave kliničkih simptoma bolesti, ne mogu se stavljanje u promet.

Epizootiološko ispitivanje

Član 42

Epizootiološkim ispitivanjem iz člana 41 stav 1 tačka 2) ovog pravilnika utvrđuje se:

1) u slučaju goveda:

a) prisustvo ostalih preživara na gazdinstvu na kome se nalazi životinja kod koje je službeno potvrđena bolest;

b) potomstvo rođeno u periodu od dvije godine prije ili poslije kliničke pojave bolesti, kada je bolest službeno potvrđena kod ženke (junice ili krave);

c) prisustvo životinja iz kohorta gdje je potvrđena bolest,

d) mogući izvor zaraze,

e) ostale prijemčive životinje na zaraženom gazdinstvu, odnosno životinje na drugim gazdinstvima koje su mogle da budu zaražene uzročnikom TSE ili su bile hranjene istom hranom za životinje ili su bile izložene izvoru zaraze;

f) kretanje potencijalno kontaminirane hrane za životinje, kao i materijala ili načina kojim se uzročnik TSE mogao prenijeti u ili iz zaraženog gazdinstva;

2) u slučaju ovaca i koza:

a) prisustvo ostalih preživara na zaraženom gazdinstvu,

b) ako je moguće, ko su roditelji, a kada su u pitanju ženke, sve oplodene jajne ćelije, jajne ćelije i poslednje potomstvo ženke kod koje je službeno potvrđena bolest,

c) prisustvo ostalih ovaca i koza na zaraženom gazdinstvu,

d) mogući izvor zaraze i druga gazdinstva na kojima su jajne ćelije, oplodene jajne ćelije ili životinje:

- mogle da budu zaražene uzročnikom TSE,

- bile izložene izvoru zaraze,

- bile hranjene istom hranom za životinje;

e) premještanje potencijalno kontaminirane hrane za životinje, kao i materijala ili načina kojim se uzročnik TSE mogao prenijeti u ili iz zaraženog gazdinstva.

Mjere koje se sprovode nad govedima

Član 43

(1) Kada se BSE kod goveda službeno potvrdi, sprovodi se usmrćivanje i uništavanje goveda iz člana 42 tačka 1 al. 2 i 3 ovog pravilnika, utvrđenih epizootiološkim ispitivanjem.

(2) Izuzetno od stava 1 ovog člana, službeni veterinar može narediti da se:

1) ne usmrćuju i ne uništavaju sve životinje iz kohorta, ako je dokazano da te životinje nijesu hranjene istom hranom kao zaražena životinja;

2) odloži usmrćivanje i uništavanje životinja iz kohorta do kraja njihovog proizvodnog perioda života kada se radi o bikovima koji se neprekidno drže u centru za reprodukciju životinja i vještačko osjemenjavanje, pod uslovom da se, nakon uginuća, leš životinje uništi na propisan način.

Mjere kod ovaca i koza kada se BSE ne može isključiti

Član 44

(1) Kada je poslije sekundarnog molekularnog ispitivanja koje se vrši u skladu sa članom 55 stav 3 ovog pravilnika, kod ovaca i koza TSE službeno potvrđena, a BSE se ne može isključiti, bez odlaganja se usmrćuju i uništavaju sve životinje, jajne ćelija, oplođene jajne ćelija odnosno proizvodi iz člana 42 tačka 2) podtač. b) do e) ovog pravilnika koji su utvrđeni epizootiološkim ispitivanjem, kao i mlijeko i mliječni proizvodi koji su dobijeni od tih životinja koje su bile na gazdinstvu u periodu od dana službenog potvrđivanja da se BSE ne može isključiti do dana njihovog uništenja.

(2) Usmrćene životinje iz stava 1 ovog člana starije od 18 mjeseci se dijagnostički ispituju na prisustvo TSE u skladu sa čl. 53 do 55 ovog pravilnika i utvrđuje se prion proteinski genotip svih ovaca, do maksimalno 50 ovaca.

(3) Izuzetno od stava 1 ovog člana, ovce i koze se mogu klati za ishranu ljudi pod uslovom da:

1) su starije od 18 mjeseci ili da imaju više od dva trajna sekutića, i da će biti podvrgnute ispitivanju na TSE, u skladu sa Prilogom 1 ovog pravilnika;

2) se jarad i jagnjad zakolju najkasnije u starosti od tri mjeseca.

Mjere koje se sprovode kada je TSE službeno potvrđen, a BSE i atipični skrepi isključen

Član 45

(1) Kada se nakon ispitivanja koje se vrši u skladu članom 55 ovog pravilnika, kod ovaca i koza TSE službeno potvrdi, a BSE i atipični skrepi isključi (slučaj klasičnog skrepija), mlijeko i mliječni proizvodi dobijeni od tih životinja koje su bile na gazdinstvu u periodu od dana službenog potvrđivanja TSE do dana završetka sprovođenja mjera iz stava 2 ovog člana, ne koriste se za ishranu preživara, osim preživara na tom gazdinstvu, a mogu se staviti u promet kao hrana za životinje koja je namijenjena za ishranu nepreživara, pod uslovom da:

a) je na pakovanju i dokumentu koji prati pošiljku mlijeka i mliječnih proizvoda, jasno označeno: "NE SMIJE DA SE KORISTI ZA ISHRANU PREŽIVARA";

b) se hrana za životinje koja sadrži mlijeko i mliječne proizvode ne upotrebljava i ne skladišti na gazdinstvu na kome se uzgajaju preživari;

c) se hrana za životinje u rasutom stanju koja sadrži mlijeko i mliječne proizvode ne prevozi vozilima kojima se prevozi hrana za preživare u isto vrijeme, a ako se takva vozila naknadno koriste za prevoz hrane za preživare, ta vozila se očiste kako bi se spriječila unakrsna kontaminacija.

(2) Osim mjera iz stava 1 ovog člana, sprovodi se usmrćivanje i uništavanje:

1) svih životinja, jajnih ćelija, oplođenih jajnih ćelija iz člana 42 tačka 2) podtač. b) i c) ovog pravilnika, koje su identifikovane epizootiološkim ispitivanjem; ili

2) samo prijemčivih životinja, nakon utvrđivanja prion proteinskog genotipa svih ovaca koje se nalaze na gazdinstvu, jajnih ćelija i oplođenih jajnih ćelija iz člana 42 tačka 2) podtač. b) i c) ovog pravilnika, koji su utvrđeni epizootiološkim ispitivanjem, osim:

- priplodnih ovnova genotipa ARR/ARR;

- priplodnih ovaca koje nose najmanje jedan alel ARR i nijedan alel VRQ i, ako su takve priplodne ovce gravidne u periodu ispitivanja, jagnjadi ojnagnjene poslije toga, ako njihov genotip ispunjava iste uslove;

- ovaca koje nose najmanje jedan alel ARR koje su namenjene isključivo za klanje za ishranu ljudi;
- jaradi jagnjadi mlađih od tri mjeseca, pod uslovom da se zakolju najkasnije u starosti od tri mjeseca.

(3) Za jagnjad i jarad iz stava 2 tačka 2 ne vrši se utvrđivanje prion proteinskog genotipa.

(4) Usmrćene životinje iz stava 2 ovog člana starije od 18 mjeseci se dijagnostički ispituju na prisustvo TSE u skladu sa čl. 53 do 55 ovog pravilnika i utvrđuje se prion proteinski genotip svih ovaca, do maksimalno 50 ovaca.

(5) Kada je na gazdinstvu službeno potvrđeni slučaj atipičnog skrepija, tokom dvije uzgojne godine poslije utvrđivanja poslednjeg slučaja TSE primjenjuju se mjere iz stava 1 ovog člana ili sljedeće mjere:

1) identifikacija svih ovaca i koza na gazdinstvu;

2) intenzivniji monitoring gazdinstva na TSE, uključujući ispitivanje svih ovaca i koza koje su zaklane za ishranu ljudi i uginule ili usmrćene na gazdinstvu, starijih od 18 mjeseci u skladu sa čl. 53 do 55 ovog pravilnika;

3) jajne ćelije, oplođene jajne ćelije i žive ovce i koze sa gazdinstva mogu se stavljati u promet na području Crne Gore.

(6) Izuzetno od stava 2 ovog člana, Uprava može da odluči da se životinje iz člana 48 tačka 2) podtač. b) i c) ovog pravilnika, koje su epizootiološkim ispitivanjem identifikovane, ne usmrte, odnosno unište, ako:

1) je teško dobiti ovce poznatog genotipa ili ako je učestalost alela ARR unutar soja ili gazdinstva niska, ili

2) se to smatra neophodnim radi izbjegavanja ukrštanja unutar srodstva, ili

3) se to, na osnovu analize rizika, smatra opravdanim, uzimajući u obzir epizootiološke činjenice:

(7) U slučaju povećanog broja izbijanja klasičnog skrepija ovaca, mjere iz stava 6 ovog člana zamjenjuju se mjerama iz st. 1 do 5 ovog člana.

Klanje za ishranu ljudi

Član 46

Izuzetno od člana 45 stav 2 tačka 2 ovog pravilnika, usmrćivanje i uništavanje životinja može se zamijeniti klanjem za ishranu ljudi samo pod uslovom da:

1) su životinje zaklane na području Crne Gore;

2) sve životinje starije od 18 mjeseci ili one koje imaju više od dva trajna sekutića, a koje se kolju za ishranu ljudi, budu ispitane na TSE, u skladu sa Prilogom 1 ovog pravilnika; i

3) se jarad i jagnjad zakolju najkasnije u starosti od tri mjeseca;

4) se primjenjuju mjere iz člana 45 stav 1 ovog pravilnika do usmrćivanja i potpunog uništenja svih životinja ili njihovog klanja za ishranu ljudi.

Određivanje prion proteinskog genotipa ovaca

Član 47

(1) U slučaju iz člana 45 st. 2 i 6, na ovcama koje su usmrćene i uništene ili zaklane za ishranu ljudi obavezno se vrši određivanje prion-proteinskog genotipa ovaca, i to maksimalno na 50 ovaca.

(2) Kada je službeno potvrđeni slučaj TSE na gazdinstvu atipična ovčija svrabež, određivanje prion-

proteinskog genotipa vrši se kod svih ovaca koje su usmrćene i uništene.

Mjere koje se primjenjuju u slučaju kada je za životinju koja je uvedena sa drugog gazdinstva službeno potvrđeno da je zaražena

Član 48

(1) Ako je životinja, za koju je službeno potvrđeno da je zaražena, uvedena sa drugog gazdinstva, službeni veterinar, na osnovu epizootiološkog ispitivanja, može narediti da se mjere koje se u skladu sa ovim pravilnikom primjenjuju poslije službene potvrde TSE sprovode na gazdinstvu porijekla životinje, na gazdinstvu na kome je službeno potvrđena zaraza ili samo na gazdinstvu porijekla životinje.

(2) U slučaju kada je više stada na zajedničkoj ispaši, mjere koje se primjenjuju poslije službenog potvrđivanja TSE, mogu se ograničiti samo na jedno stado na osnovu analize rizika, a uzimajući u obzir sve epizootiološke činjenice.

(3) U slučaju kada se na jednom gazdinstvu drži više od jednog stada, mjere koje se u skladu sa ovim pravilnikom primjenjuju poslije službenog potvrđivanja TSE mogu se ograničiti na stado u kome je potvrđen slučaj TSE, pod uslovom da je epizootiološkim ispitivanjem potvrđeno da su stada držana odvojeno i da postoji mala verovatnoća širenja zaraze među stadima, direktnim ili indirektnim kontaktom.

Mjere nakon usmrćivanja životinja

Član 49

(1) Nakon usmrćivanja i potpunog uništavanja svih životinja iz čl. 45 st. 1 i 2 ovog pravilnika ili njihovog klanja u skladu sa članom 46 ovog pravilnika:

1) na gazdinstvu se sprovodi pojačano praćenje na TSE dijagnostičkim ispitivanjem u skladu sa Prilogom 1 ovog pravilnika, životinja starijih od 18 mjeseci, osim ovaca genotipa ARR/ARR i to:

a) životinja koje su držane na gazdinstvu u vrijeme kada je potvrđen slučaj TSE i koje su zaklane za ishranu ljudi;

b) životinja koje su uginule ili su usmrćene na gazdinstvu, osim životinja koje su usmrćene sprovođenjem programa.

(2) Na gazdinstvo se mogu uvesti samo sljedeće životinje, i to:

1) ovnovi genotipa ARR/ARR;

2) ovce - ženke koje nose najmanje jedan alel ARR i nijedan alel VRQ;

3) koze, pod uslovom da je na gazdinstvu nakon depopulacije sprovedeno čišćenje i dezinfekcija.

(3) Pri priplodu mogu se koristiti samo:

1) rasplodni ovnovi genotipa ARR/ARR;

2) sjeme ovnova genotipa ARR/ARR; i

3) oplođene jajne ćelije koje nose najmanje jedan alel ARR i nijedan alel VRQ.

(4) Osim premještanja životinja sa gazdinstva radi uništenja, sa gazdinstva se mogu premještati:

1) životinje za sve namjene, uključujući rasplod i to:

a) ARR/ARR ovce;

b) ovce, koje nose jedan alel ARR i nijedan alel VRQ i/ili koze koje se mogu premještati na druga gazdinstva koja se nalaze pod ograničenjem zbog primjene mjera iz člana 45 stav 2 tačka 2) ili stav 6 ovog pravilnika;

2) životinje za klanje za ishranu ljudi, direktno na klanje:

- a) ovce, koje nose najmanje jedan alel ARR;
- b) koze;
- c) jagnjad i jarad mlađa od tri mjeseca na dan klanja;
- d) sve životinje u skladu sa članom 46 ovog pravilnika;

3) životinje za tov radi klanja:

a) jagnjad i jarad za tov radi klanja, koji se mogu premještati na drugo gazdinstvo pod uslovom da:

- na drugom gazdinstvu nijesu druge ovce ili koze, osim onih koje se tove radi klanja; i

- se sa tog drugog gazdinstva jarad i jagnjad iz podtačke a) ove tačke otpremaju direktno u objekat za klanja na teritoriji Crne Gore i da su zaklana najkasnije u starosti od jedne godine.

(5) Mjere iz st. 1 do 4 ovog člana na gazdinstvu se primjenjuju do:

1) dana sticanja statusa ARR/ARR svih ovaca na gazdinstvu, ili

2) isteka perioda od dvije godine od dana prestanka sprovođenja svih mjera iz člana 45 st. 1 i 2, pod uslovom da nije otkriven ni jedan slučaj TSE, osim atipični skrepi kod ovaca.

Metode i protokoli za dijagnostičke ispitivanje

Član 50

(1) Uzimanje uzoraka za dijagnostičko ispitivanje vrši se primjenom metoda i protokola u skladu sa Priručnikom o standardima za dijagnostičke testove i vakcine za kopnene životinje Međunarodne organizacije za zaštitu zdravlja životinja (u daljem tekstu: Priručnik OIE).

(2) Ako u Priručniku OIE ne postoje odgovarajuće metode i protokoli, primjenjuju se metode i protokoli Referentne laboratorije Evropske unije za TSE (u daljem tekstu: Referentna laboratorija EU), kako bi se obezbijedilo da se uzorkovanje vrši u skladu sa ovim pravilnikom.

(3) Uzorci za dijagnostičko ispitivanje se označavaju kako bi se obezbijedila identifikacija životinje od koje je uzet uzorak.

Dijagnostički ispitivanje kod goveda

a) Pojava sumnje

Član 51

(1) Uzorci koji su uzeti od goveda, kod kojih se TSE ne može isključiti, odmah se ispituju primjenom najmanje jedne od sljedećih potvrđnih metoda u skladu sa protokolom Priručnika OIE, i to:

- 1) imunohistohemijska (IHH) metoda;
- 2) Western blot;
- 3) dokazivanje karakterističnih fibrila elektronskom mikroskopijom;
- 4) patohistološko ispitivanje;
- 5) kombinacija brzih testova iz Priloga 1.

(2) Ako je rezultat patohistološkog ispitivanja negativan ili se ne može izvesti zaključak, tkivo uzetog uzorka dalje se ispituje nekom drugom potvrđnom metodom i protokolom.

(3) Brzi testovi iz Priloga 1 ovog pravilnika mogu se koristiti za primarnu provjeru (screening) sumnjivih slučajeva i radi daljeg ispitivanja, ako je rezultat ispitivanja pozitivan ili se ne može izvesti zaključak, u skladu sa uputstvom Referentne laboratorije EU, i ako:

1) se potvrđivanje vrši u nacionalnoj referentnoj laboratoriji za TSE;

2) je jedan od dva brza testa Western blot;

3) drugi brzi test koji će se koristiti:

a) uključuje negativno tkivo kao kontrolno i uzorak tkiva goveda sa BSE, kao tkivo za pozitivnu kontrolu,

b) je tip testa drukčiji od onog koji je korišćen u primarnom skriningu;

4) je Western blot korišćen kao prvi brzi test, u kom slučaju rezultat toga testa treba da bude dokumentovan i dostavljen nacionalnoj referentnoj laboratoriji za TSE;

5) rezultat primarne provjere (screening) nije potvrđen brzim testom, u kom slučaju ispitivanje se vrši drugom potvrdnom metodom, a ako je korišćena patohistološka metoda, a rezultat je negativan ili se iz njega ne može izvesti zaključak, tkiva se dalje ispituju nekom drugom potvrdnom metodom i protokolom.

(4) Ako je rezultat jednog od potvrdnih ispitivanja iz stava 1 ovog člana pozitivan, životinje koje su uzorkovane za dijagnostička ispitivanja smatraju se pozitivnim slučajevima na BSE.

b) Ispitivanje goveda na BSE prilikom sprovođenja monitoringa

Član 52

(1) Uzorci koji su uzeti od goveda prilikom sprovođenja monitoringa, ispituju se brzim testom iz Priloga 1.

(2) Ako je rezultat brzog testa pozitivan ili se ne može izvesti zaključak, uzorak se odmah ispituje u skladu sa članom 51 ovog pravilnika.

(3) Ako je rezultat brzog testa pozitivan ili se ne može izvesti zaključak i ako je rezultat najmanje jedne od potvrdnih metoda ispitivanja iz člana 51 stav 1 ovog pravilnika pozitivan, životinja se smatra pozitivnim slučajem BSE.

(4) Uzorci svih pozitivnih slučajeva BSE se dalje testiraju u skladu sa metodama i protokolima propisanih u metodi referentne laboratorije Evropske unije za klasifikaciju izolata TSE goveda (metoda dva koraka Western blot za privremenu klasifikaciju TSE izolata kod goveda).

Dijagnostičko ispitivanje kod ovaca i koza

a) Pojava sumnje

Član 53

(1) Uzorci koji su uzeti od ovaca i koza kod kojih se TSE ne može isključiti, odmah se ispituju radi potvrde bolesti, primjenom najmanje jedne od sledećih metoda, u skladu sa protokolom Priručnika OIE, i to:

1) imunohistohemijska (IHH) metoda;

2) Western blot;

3) dokazivanje karakterističnih fibrila elektronskom mikroskopijom;

4) patohistološko ispitivanje;

5) kombinacija brzih testova iz Priloga 1 ovog pravilnika.

(2) Ako je rezultat patohistološkog ispitivanja negativan ili se ne može izvesti zaključak, tkivo takvog uzorka dalje se ispituje drugom potvrdnom metodom i protokolom.

(3) Brzi test iz Priloga 1 može se koristiti za primarnu provjeru (screening) sumnjivih slučajeva i ne

može se koristiti za dalje ispitivanje radi potvrđivanja rezultata.

(4) Ako je rezultat brzog testa u primarnom skriningu sumnjivih slučajeva pozitivan ili se iz njega ne može izvesti zaključak, tkivo uzorka ispituje se jednom od potvrđnih metoda iz stava 1 ovog člana, a ako je za ispitivanje primijenjena patohistološka metoda, a rezultat je negativni ili se iz njega ne može izvesti zaključak, tkivo uzorka dalje se ispituje drugom potvrđnom metodom i protokolom.

(5) Ako je rezultat jedne od potvrđnih metoda iz stava 1 ovog člana pozitivan, životinja se smatra pozitivnim slučajem TSE i uzorak se dalje ispituje u skladu sa uslovima koji se primjenjuju za dodatno ispitivanje pozitivnih slučajeva TSE.

b) Ispitivanje ovaca i koza na TSE prilikom sprovođenja monitoringa

Član 54

(1) Uzorci koji su uzeti od ovaca i koza prilikom sprovođenja monitoringa, ispituju se brzim testom iz Priloga 1, korišćenjem odgovarajućih metoda i protokola, u skladu sa uputstvom Referentne laboratorije EU, radi otkrivanja svih poznatih sojeva TSE.

(2) Ako je rezultat brzog testa u primarnom skriningu sumnjivih slučajeva pozitivan ili se iz njega ne može izvesti zaključak, tkivo uzorka ispituje se jednom od potvrđnih metoda iz stava 1 ovog člana, a ako je rezultat potvrđnog ispitivanja negativan ili se iz njega ne može izvesti zaključak, tkivo uzorka dalje se ispituje imunohistohemijskom ili Western blot metodom.

(3) U slučaju da je rezultat jednog od potvrđnog ispitivanja pozitivan, životinja se smatra pozitivnim slučajem TSE i sprovode se dodatna ispitivanja u skladu sa članom 55 ovog pravilnika.

v) Dodatno ispitivanje pozitivnih slučajeva TSE

Član 55

(1) Dodatno ispitivanje pozitivnih slučajeva TSE obuhvata:

- 1) primarno molekularno ispitivanje diskriminatornim Western blot testom;
- 2) sekundarno molekularno ispitivanje dodatnim metodama molekularnih ispitivanja;
- 3) biološke ogledne na miševima.

(2) Ako je neophodno dodatno ispitivanje, uzorci uzeti od klinički sumnjivih životinja i životinja koje su ispitane prilikom sprovođenja monitoringa, a čiji rezultat dijagnostičkog ispitivanja je pozitivan slučaj TSE koji nije slučaj atipični skrepi, upućuju se na ispitivanje primarnom molekularnom metodom iz stava 1 alineja 1 ovog člana.

(3) Kada se ispitivanjem iz stava 1 alineja 1 ovog člana u uzorcima koji potiču od životinja kod kojih je potvrđen TSE, ne može isključiti BSE, uzorci se upućuju referentnu laboratoriju EU za TSE, gdje se podvrgavaju daljem ispitivanju najmanje još jednom metodom koja se imunohemijski razlikuje od primarne molekularne metode, radi potvrde ili isključivanja slučaja BSE.

(4) Ako se ispitivanjem iz stava 3 ovog člana, ne može izvesti zaključak, uzorci se ponovo ispituju biološkim ogledom na miševima, radi konačne potvrde bolesti.

Početak primjene

Član 56

Odredbe člana 8 stav 3 i člana 11 stav 10 primjenjivaće se od dana pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji.

Odredba člana 15 ovog pravilnika primjenjivaće se od 1. januara 2020. godine.

Odredbe čl. 38, 39, 40, 43 i 44 ovog pravilnika primjenjivaće se od 1. aprila 2016. godine.

Stupanje na snagu

Član 57

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom listu Crne Gore".

Broj: 011-38/15-4

Podgorica, 15. septembra 2015. godine

Ministar,

prof. dr **Petar Ivanović**, s.r.

Prilog 1

BRZI TESTOVI

1) Brzi testovi za ispitivanje goveda na BSE prilikom sprovođenja monitoringa:

1. imunobloting test zasnovan na postupku Western blotting za otkrivanje fragmenta PrPRes otpornog na proteinazu K (test Prionics-Check Western);
2. sendvič-metoda imunološkog određivanja PrPRes (protokol kratkog imunološkog određivanja - SAP) koja se obavlja nakon denaturacije i koncentracije (brzi test Bio-Rad TeSeE),
3. imunološko određivanje na bazi mikroploča (ELISA) kojim se otkriva PrPRes otporan na proteinazu K sa monoklonskim antitijelima (Prionics-Check LIA test),
4. imunološko određivanje koje se zasniva na selektivnom vezivanju PrPSc na hemijski polimer i detekciji monoklonskih antitijela usmjerenih prema očuvanim dijelovima molekula PrP (IDEXX HerdChek BSE Antigen Test Kit, EIA & HerdChek BSE-Scrapie Antigen (IDEXX Laboratories)),
5. "lateral flow" imunološko određivanje uz upotrebu dva različita monoklonska antitijela za otkrivanje fragmenata PrP otpornih na proteinazu K (Prionics Check PrioSTRIP),
6. dvostrano imunološko određivanje uz upotrebu dva različita monoklonska antitijela usmjerenih ka dva epitopa koji su prisutni u vrlo razvijenom obliku bovinog PrPSc (Roboscreen Beta Prion BSE EIA Test Kit).

2) Brzi testovi za ispitivanje ovaca i koza na TSE prilikom sprovođenja monitoringa:

1. sendvič-metoda imunološkog određivanja PrPRes (protokol kratkog imunološkog određivanja - SAP) koja se obavlja nakon denaturacije i koncentracije (brzi test Bio-Rad TeSeE),
2. sendvič metoda imunološkog određivanja za PrPRes uz pomoć kompleta TeSeE Sheep/Goat Detection kit, sprovedena nakon postupka denaturizacije i koncentracije uz pomoć kompleta TeSeE Sheep/Goat Purification kit (brzi test Bio-Rad Te-SeE Sheep/Goat),
3. imunološko određivanje koje se temelji na selektivnom vezivanju PrPSc na kemijski polimer i detekciji monoklonskih protutijela usmjerenih prema očuvanim dijelovima molekule PrP (HerdChek BSE- Scrapie Antigen (IDEXX Laboratories)),
4. "lateral-flow" imunološko određivanje uz upotrebu dva različita monoklonska antitijela za otkrivanje fragmenata PrP otpornih na proteinazu K (Prionics-Check PrioSTRIP SR, protokol za vizualno očitavanje).